

ԱԽԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Կը հրատարակուի ամէն երեքշաբթի: Տարեկան գինն է 1 1/2, վեց ամսուանը 3/4 մէծիտիյէ կանխիկ, և հատը 30 փարա: Խմբագրութեան և բաժանորդագրութեան վերաբերեալ նամակներ ուղղուելու են առ Մր. Հ. Ս. Պարսնով, Կ. պոլիս, Ամերիկան խան:

ՀԱՏՈՐ 38.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԱՊՐԷԼ 7, 1885

Թիի 14.

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

Երկու խանձոր. — Ժամանակ չունիմ. — Երգի գործիւնը. — Զարմանալի ձկունք. — Հայրական խնամք միշտ սիրոյ. — Չմահարս փոխել ի ծով. — Լուսաշարանք. եւ վարակուին ախտէ. — Նամակներ. — Զատիկ. — Քաղաքական լուրեր. — Ստակի գիներ:

ԵՐԿՈՒԽԱՆՁՈՂՔ

Բարեպաշտ անձի մը պատմութիւնն է իւր վրայ: «Առաջին առաւօտ որ սկսանք մեր տնտեսութիւնը, երայ կանուխ վառել կրակ, և մօրիւրը խառնելով գոտայ երկու խանձոր, մին՝ դեռ ի վառ, և միւսը՝ գրեթէ մարած: Մին առանձին չվառել, ըսի մտքէս, ուստի դրի զանոնք իրարու մօտ, և փչեցի մինչեւ վառեցան, և եղաւ կըրակ: Մեր բարեպաշտութիւնը, այսինքն կնոյս և իմ, է նման այս երկու խանձորներուն, ըսի դարձեալ մտքէս: Կինս էր Գրիստոնեայ բարձր սրտով և անդամ եկեղեցւոյ, բայց երկչոտ և ամօթղած: Ես էի համարձակ ընդհանրապէս, բայց դաւանած չէի երբեք Գրիստոն, և յոյսը զոր տածած էի ի ծածուկ՝ եղած էր գրեթէ հեղձանդձուկ: Ձէի գիտեր իսկ թէ կը սիրէի՝ զԱստուած թէ ոչ, գիտէի սակայն թէ չէի ծառայէր Աստուծոյ: Բայց կ'ուզէի ուղղութեամբ սկսել ընտանեկան գործերս և չկրցայ ճաշել այն առաւօտ, վասն զի պղտոր էին խորհուրդներս: Կինս ըսաւ.

Վ'նչ ունիս, Րիչարտ. չախորժեցար կերակրէն:

Կերակուրը շատ համեղ է, ըսի. բայց ես ուրիշ բան կը խորհիմ. երէկ գիշեր պառկեցանք առանց աղօթելու: Եթէ ես պիտի չերթամ արքայութիւն, գէթ կ'ուզեմ որ դուն բարձր գահու վրայ նստիս հոն: Մի միայն խանձոր չվառել առանձին: Գնա, բեր Աստուածաշունչը որ վարը մեր հիւրանոցն է, և գիր հոս մաքուր տեղ մը. պիտի կարգամ անկէ բարձր ձայնիւ ամէն առաւօտ և երեկոյ, և ծունր դնել քեզի հետ, եթէ ուզես աղօթել:

Կինս եկաւ, և դնելով ձեռքն ուսիս վրայ, ստիպեց զիս ընել ընտանեկան աղօթքը, քանզի ինձ կը վաղէր, և ինք կը վախնար թէ չէր կարող աղօթք ընել: Ես չուզեցի, նա սկսաւ աղօթել, և ես արտօսար կը թափէի: Չկրցայ գիմանալ այն աղօթքին, Հոգին բաղնեց, բաղնեց սրտիս գուռը, և ստիպուեցայ բանալ նմա: Երբ երկրորդ անգամ ծունր դրինք աղօթել, ես սկսայ

աղօթել բարձրաձայն, ցետոյ գացի կնոյս հետ աղօթքի ժողով, և ինքն ինքի Գրիստոնեաներէն աղօթել ինձի համար. ապա և ես սկսայ աղօթել հոն անձամբ: Շատ ժամանակ չանցաւ, սկսայ սիրել Գրիստոն, և որչեցի ծառայել նմա և դաւանել զնա, և միացայ եկեղեցւոյն հետ:

Կինս և ես երբ ծառայք Աստուծոյ մինչեւ ցարդ: Չեմ գիտեր թէ պիտի ըլլայի ծառայ Աստուծոյ, եթէ ըլլայի մինակ, կինս կը հաստատէ թէ պիտի չկրնար ըլլալ, եթէ ըլլար առանձին: Շնորհակալ եմ Աստուծոյ կրկին և կրկին, որ զրկեց իւր Հոգին այն առաջին առաւօտ տալ ինձ երկու խանձորներուն դասը:»

ՃԱՄԱՆԱԿ ԶՈՒՆԻՄ

Այս պատճառները մէջ բերել սովոր են այն Գրիստոնեայք որ անձամբ աշխատելու անփոյթ են Գրիստոսի համար: Այսպիսիք, ինչպէս կ'ըսէ Տրուամինտ, են պորտաբոյժք, պատառաբոյժք, սուտակք (ուրիշի վրայ ապրող) ի կրօնս. կը յարկն եկեղեցւոյ, և այն դոյզն կենդանութիւնը զոր ունին՝ կը ծծեն ուրիշներու կենդանութենէն: Են գործն և իրահամարձակ իրենց համար և իրենց գործերը վարելու: Ընդհանրապէս խօսելով, են յաջողակ, յառաջագնաց. եթէ ոչ զբօսանաց, գործի համար գոնէ կը գտնեն ժամանակ, բայց ոչ իրենց փրկչին կամ անոր գործին համար: Կու գան տուն օրն ի բուն աշխատել և գործելէ այնպէս խոնջեալ և պարտասեալ որ չեն կարող երթալ աղօթքի ժողով մը: Այնպէս ընկղմած են հոգեւոր մէջ որ չեն կրնար միւլ յոր և իցէ գործ վասն Աստուծոյ:

Արդ այսպիսեաց և ասոնց նմաններուն կ'ըսենք ամենայն հաւատաւեալ թէ Գրիստոնեայն, ո ոք և իցէ, չունի իրաւունք ընկղմել անձնական գործերու մէջ կամ կաշկանդել աշխարհական հոգեւրէ այնպէս, մինչեւ չկրնալ մի օր անգամ երթալ գործել Գրիստոսի այգին կամ առնուլ մասնաւոր և երկար ծառայութիւն իսէր նորա: Կը պատմուի թէ երիտասարդ մը գրուեցաւ զինուոր ի սկզբան Ամերիկայի պատերազմին: Էր նա արուեստիւ ժամագործ հմուտ և ինտյուզ, Իւր մակաղին մէջ ծրարեց դաւալու արուեստին վերաբերեալ հարկաւոր գործիներ մաքրելու կամ նորոգելու համար պարապոյ ժամեր իւր

զինուորակցաց ժամացոյցները: Եւ արդարեւ բանակին մէջ գտաւ գործ: Ով որ թերութիւն կը գտնէր ժամացոյցին վրայ՝ կը բերէր զայն անոր, և նա ըստ պիտոյց կը սրբէր կամ կը նորոգէր ժամացոյցը: Վերջապէս անոր վրանը եղաւ ըստ ամենայնի ժամագործի խանութ: Այսպէս գործը զնայ յառաջ ժամանակ մի, գնդապետը և ուրիշ սպայք թոյլ տուին անոր ետ մնալ իւր զինուորական աշխատութենէն, վասն զի կը տեսնէին զնա օգտակար ուրիշ ծառայութեան մէջ, թէպէտ արտաքոյ էր այն անոր բուն պարտականութենէն: Օր մը հարկ եղաւ աւելի զինուորներ կոչել ի պահ, ուստի և յանունէ նշանակուեցան շատեր որոց մէջ էր նաեւ մեր ժամագործ զինուորը: Երբ կոչնակը եկաւ անոր վրանին դուռը հազորդէր նմա զօրապետին հրամանը, ժամագործը զարմացմամբ, միանգամայն խոփու հայեցաւ անոր ըստ պատգամաբերին: «Այսօր այդ պարտականութիւնը կատարելու երթալ անհնար է ինձ, տես ո՞րչափ ժամացոյց կայ մաքրելու և յարգարելու:»

Ճշմարտ է սակայն որ այս զինուորը իւր անձնական գործին միտ զննելով, և փափաքելով շահել իւր արդար վաստակով ստակ որչափ կարող էր, բոլորովին մոռցաւ թէ զինուոր էր, և չունէր իրաւունք զբաղելու իւր անձնական գործին: չունէր մանաւանդ իրաւունք մերժել պարտականութեան հրաւերը, պատճառելով թէ ժամացոյցներ ունէր նորոգելու:

Ո՞չ ապաքէն այս է խաչին զինուորներէն շատերուն վիճակը: Կը դըրուին զինուոր Գրիստոսի, և բանակին մէջ կը սկսին իրենց յատուկ գործով զբաղել: Են գործն և յաջողակ, բայց իրենց փոյթը և հանճարը դարձուցած են իրենց բուն շահուն, և այս եղած է անոնց օրէնք և ուղիւղութիւն, այնպէս որ մասնաւոր կարօտութեան ժամանակ, երբ կը կոչուին կատարել գործեր զորս ընել իրենց պարտքն է՝ կ'ըսեն. «Կալարուք զմեզ հաւաքարեալ, քանզի ժամացոյցներ ունինք յարգարելու:» Համառօտիւ, այսպիսիք կը մոռնան թէ Գրիստոսի ծառայութեան համար են: Կ'ուզեն ընդունել անվրէպ իրենց ռոճիկը տէրունական օրեր, և կը սպասեն վրտահուլթեամբ արդարութեան վարձուց հատուցման, թէպէտ բոլորովին

անձնատուր են իրենց անձին շահուն, և կը պնդեն թէ իրենք եռանդեան պակասութիւն չեն գտնուիր բարգաւաճման, և հոգեւոր փրկութեան համար, միայն ժամանակ չունին զբաղելու այսպիսի գործերու:

Աստուծոյ եկեղեցին կը պատեւադմի ընդգէմ մեղաց և մեղաւորաց, իրեն գէմ ունենալով, մարդկօրէն նկատելով կռուողներու մեծագոյն մասը, վասն զի Գրիստոս դաւանողներէն քիչերը պատրաստ են և յօժար գործել Տէրոյը գործը, և պատերազմիլ անոր պատերազմը: Չենք ըսեր թէ այսպիսիք պիտի չընդունին, քանզի գիտենք թէ ումանք պիտի փրկուին «որպէս թէ կըրակէ», պիտի երթան երկինք Գրիստոսի առջեւ, բայց առանց պատկի: Այսպիսիք կը շինեն միայն «փայտ, խոտ, եղէգն» որ ի վախճանի պիտի այրին: պարտ կը համարենք սովայն ըսել թէ կենաց և փրկութեան խոստումն առ այսպիսիս շատ տկար է, թէ եւ ողորմութիւն կամ շնորհ բառն առնունք իւր ընդարձակագոյն նշանակութեամբ: Ստուգիւ այնպիսիք պիտի չկոչուին «ազնիւ ծառայ, բարի և հաւատարիմ»: Եթէ այն որ մի տաղանդ ունէր՝ կորոյս առ և իւր հոգին եւ, վասն զի ծրարելով թաղեց զայն, ինչ պիտի ըլլայ այն մարդոց վախճանը որոց յանձնուած է հինգ տաղանդ, եթէ թաղեն զայն: Ոչ սակաւ կը կարգան Ա կորնթնթացւոց Ժե. զիսոյն վերջին համարը սապէս. «Եղէք հաստատուն, անշարժ, միշտ հրաժարելով Տէրոյը գործէն:» Ի՞նչպէս էին մեր ընթերցողք այս շաբաթ. հետեւեցան պարտականութեան կոչման, և համաձայնեցոյցին իրենց գործերը Գրիստոսի թագաւորութեան հարկին:

ԵՐԳԻ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

Էպիսկոպոսի հիւանդանոցներէն միոյն մէջ կար Սկովտիացի վիրաւորեալ զինուոր մը: Վիրաւորքը ինչ որ կրնային ընել ըրին անոր համար: Վերջապէս ըսին տնոր. «Պիտի մեռնիս:» Չինուորը կ'արհամարհէր մահը, և աներկիւզ կը սպասէր օրհասի ժամուն:

Բիրտ և միւր կեանքը միշտ չար ընկերներու հետ՝ ըթացուցած էր անոր զգացումները. հայհոյութիւն և ծաղր երկրորդ ընտելութիւն եղած էր անոր: Անոր խօսքը լսողը կը կարծէր թէ ամենեւին բարեպաշտ կրթութիւն ընդունած չէր այն մարդը, այլ սորված էր միշտ ար-

Համարհոտ աչօք նայել կրօնքի վրայ, Բայց չէր այնպէս:

Ազնիւ և մարդասէր անձ մը եկաւ անոնել այս մահու մերձ զինուորը: Քաղցրութեամբ խօսեցաւ անոր, հարցուց ինչ ինչ, յիշեցուց նմա հանդերձեալ կեանքը, և տուաւ հոգեւոր խորհուրդներ: Բայց հիւանդը չընծայեց անոր խրատներուն ոչ ուղադրութիւն և ոչ յարգ: Մանաւանդ ըսաւ անոր յայտնապէս թէ կարօտ չէր այնպիսի խրատներուն:

«Կու տամ թոյլ որ աղօթեմ քեզի հետ», ըսաւ վերջապէս այցելուն:

«Ոչ», պատասխանեց հիւանդը. «Ես կրնամ մեռնել առանց օգնութեան կրօնից», և դարձուց երեսը պատին:

Աւելի երկար խօսել օգուտ պիտի չընէր, և այցելուն չուզէր անգամ մի եւս փորձել: Բայց չվճատեցաւ: Վայրկի մի լուս կենալէն ետքը սկսաւ երգել հին երգ մը որ Սկովփոյ մէջ ընտանի և սիրելի է ամէն քրիստոնէի:

«Ո՛վ մայր սիրուն Երուսաղէմ, Զբեղ երբ պիտի տեսնեմ:»

Այցելուն ծայրը քաղցր էր, երգին իմաստը և եղանակն հաճելի, և մարդը կ'երգէր խանդավառութեամբ: Հիւանդ զինուորս յանկարծ դարձուց երեսը և նայեցաւ այցելուն ոչ թէ խոփու զիմօք, ինչպէս առաջ, այլ քաղցրութեամբ, և հարցուց.

«Ո՛վ սիրովեցուց քեզ այս երգը:»

«Մայր», ըսաւ այցելուն:

«Նոյնպէս ըրաւ իմ մայր», ըսաւ զինուորը. «Ես անկէ սորվեցայ այս երգը մինչ աղայ էի, և սովոր էի երգել անոր հետ:» Զայս ըսաւ հիւանդը և արտասուած կաթիլը կը հոսէին երեսն ի վար:

Սառայցն հալած էր, ուստի և դիւրին էր այնուհետեւ խօսիլ անոր հետ: Յիսուսի խօսքերը մօտն, ուր, երգը բացած էր դուռ: Արտասուած ից և սրտառու զինուորս դրաւ զինուորը քրիստոնէայ այցելուն խորհուրդներուն մահուան վրայ, և իւր վերջին վայրկեաններուն մէջ դարձաւ իւր մօրը Աստուծոյն և մեղաւորաց բարեկամին Յիսուսի:

ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ԶԿՈՒՆՔ

Վեշտասանամեայ սրտանի մի կը գրէ ձկանց վրայ այսպէս:

«Ընցեալ ամառ շինեցի ձկնարան մը և անցուցի զուարճալի ժամեր դիտելով ձուկերը զորս դրի առաջանին մէջ: Ոչ սակաւ զուարճութիւն կու տային ինձ նաեւ գորտի ձագունքը, իւրաքանչիւր իւր կէս մատնաշափ երկայն, յոյր մարմնով, սիրուն և նեղ բերնով և փայլուն աչուքներով: Ոմանք կը կենային ինցեմօր թայ պատեաններու մէջ, այլք կը լողային հացի կեղեւի մը բոլորովը զոր կը կրծէին չարժեքով իրենց տոռնը (պուշք): Կը յիշեմ որ ձուկ մը ճանձ կարծելով գորտի ձագ մը խածաւ անոր տըտունը, բայց ձագը մնաց ողջ, և տակաւին կը շարժէր թէպէտ ծանր:

Քիչ ետքը գորտի ձագերուն մարմնէն երեւցան երկու երկու սրունք, ընդ որ շատ ուրախ կը թուէին անանիւնները: Իրր եօթն օր ետքը երան առաջոյ սրունք, և հուսկ յետոյ ինկան տոռնք, և ձագունք եղան կատարեալ գորտ:

Եօթն ամիս պահեցի տեսակ մը մանր գետնաձուկ, որ այնպէս ընտանեցաւ ինձ մինչ գալ տունը կերակուր տալէս: Օր մը ուրիշ ձուկ մը նետեցի ջուրը որ ընկեր ըլլար անոր, բայց այս նորեկը կերաւ իսկայն փոքրիկ ձուկս ի տրամութիւն ինձ:

Քան զայլս աւելի զնոթեման արժանի կը թուի ինձ ծածան ձուկը: Չինտատան ոսկեծածանը կամ ոսկեծուկը շատ սիրելի

է մեծատանց տուներուն մէջ: Չինտայի տիկնայք կը սնուցանեն զայն յախճապակեայ ախտներուն մէջ, և շատ ժամեր կը վառեն կերակրելով և դարմանելով զանոնք: Կը ժողվեն ձկան ձու որ կը լողայ գետերու ջրոյն վրայ, և թիթեղէ տուփերու մէջ դնելով կը զրկեն ուրիշ երկիրներ: Չինտայք ունին մատնաւոր կերպ մը ասոնք թխտելու: Հաւկիթ մը ծակելով կը պարպեն, և կը ընուն ձկան ձուով, յետոյ ծակը գոցելով կը դնեն հաւի մը տակ: Քիչ օր ետքը հաւկիթը կը լեցուի մանր մանր ձկամբ: Հասարակ ծածանը չունի ոսկեծկան պայծառ գոյնը, բայց և այնպէս յարգի է:

Նշանաւոր են Բարիզի մօտ Ֆօնթէնայլոյ ծածանները որ հարիւրամեայ են. կ'ըսուի թէ մեծն Նարոլէսն կը սնուցանէր զանոնք: Կապոյտ պատտառէ հովանեցով պառաւէ մը գնեցինք հացի կտորուանք տալու համար այս ձուկերուն որ իւր քանն ոտք լայն աւազանին մէջ կ'ոտնուէին վեր և թաւաղըր կ'իյնային իրարու վրայ ուրախութեամբ սրտաւ համար հացերը: Ոմանք սովորակացեալ, իւր թէ ալեւորեալ էին ձերութենէ: Ասոնք ձմաւը կը թաղուին խիտ առ խիտ կաւին մէջ ջրոյն յատակը: Մեծ ծածան մը կրնայ ածել աւելի քան հարիւր հաւար ձու, բայց ասոնցմէ հազիւ հարիւրը կը մնայ և կը հասնի ի չափ և ի հասակ ձկան: Սաղմուն ձկան պէս ասոնք եւս կ'երթան մեծամեծ գետերն ի վեր ածել ձու: Երբ կու գան նեղ ջրովէ մը, իրենց գլուխը և տոռնը կը բերեն ի մի և յանկարծ կը բաժնեն, և այսպէս իրրեւ նետ աղեղանէ՝ կը նետուին ուժգնութեամբ հեռուն: Դժուարամեա են, և կ'ըսուի թէ սառեւէ ետքը եւս դարձեալ կը կաղանան և կ'ապրին: Հոլանտացիք դնելով զանոնք մամուռ լցուած ուսկանի մէջ կը կախն ի ցուց: Դրեթէ ամէն օր զով ջուր կը թափեն անոնց վրայ, և իրգելով հաց կաթի մէջ կու տան անոնց կեր: Այսպէս անանելով այս ձկունք կը զիրնան:

Չլմոն անուն ձուկ մը շատ հասարակ է ծարուն: Այս եւս ոսկեծկան պէս կը պահուի՝ գրասանաց համար: Իւր մի մատնաշափ երկայն է, տափակ յոյժ և ունի փայլուն աչքեր: Բերանը դուրս երկնցած է իւր կէս մաս, սակրէ փոքրիկ օղջ հրացանի նման որ խաղալի է տըլայոց և կը կոչուի օգտաւոյթ: Երբ ձուկը կը տեսնէ միջատ մը որ կը թռչի իսկայն բանալով բերանը կ'արձակէ անոր վրայ ջուր, որով կը թռչին միջատին թեւերն, և միջատը չլինալով թռչի կ'իյնայ և կ'ըլլայ կեր այս փոքրիկ որսորդին:

Ուրիշ ձուկեր ունին ուրիշ տեսանքին յատկութիւններ, ինչպէս թրածուկը: Այս ձուկը երբեմն նաւերու զարնուելով կը ծակէ անոնց կարծր յատակը, ինչպէս հաւանական է, կէտ ձուկ համարելով նաւը: Թանաքածուկը ունի մեղանի նման սեւ նիւթ մը, որով կը ներկէ ջուրը և այնպէս կը պրծի երբ յարձակուի կը կրէ թշնամիներէ: Երկու տեսակ ձուկ կայ որ զարմանալի կերպով կը հայթայթեն իրենց կերակուրը: Որսորդ ձուկը որ կը պահուի ջուրին տակ սկոյ մէջ, և կը ձգէ իրեն անհոգ ձուկեր երկայն թելով մը որ կ'ելլէ անոր վերին կլափէն: Ուրիշ փոքրիկ ձուկ մը որ ունի սուր լուգակներ կամ թեւեր, երբ կը բռնուի մեծ ձուկէ մը, միտած կը մնայ անոր բերնին մէջ: ձուկը չլինալով հանել զնա բերնէ, ի զուր ջանալէ ետքը կը մեռնի: Իսկ փոքրիկ ձուկը ուտելով մեծ ձուկը ճամբայ կը բանայ իրեն և կ'աղաւոր: Ուրիշ ձուկ մը, անապաւ անուն, իւր լուգակներով

կ'ելլէ ծառերէն վեր ի խնդր մուկներու որ ծառին կեղեւին մէջ կ'ապրին: Սխառքը կը դնեն գրաւ մեծամեծ գուժարներ թէ կուտող ձկանց որը պիտի ելլէ յաղթող:

Մինչ կ'անցնէի Նիւ Եորքի ձկնարանէն, տեսայ փոքրիկ փշամորթ ձուկեր, որ կը լողային արագ արագ մերթ այս մերթ այն կողմ: Ասոնք կը շինեն տուն ծովին մէջ և են քաջ պատերազմող: Փշամորթ ձուկն օրինակ է հօր որ կու տայ իւր որդեւորը բարի օրինակ ճարտարութեան և քաջութեան: Իւր չորս մաս երկայն է, թիկան վրայ ունի խիտ փուշեր որով կը խցոտէ իւր թշնամիները որ կը յանդգնին յարձակիլ անոր ձագերուն վրայ: Նախ կը շինէ կոյտեր խոտէ կամ ծովու գաղձէ խնձորի մեծ ութեան: Յետոյ քովէն կը բանայ ծակ, և կը պատէ լոյնը բարակ թելերով զորս ինք կը մանէ նման սարդի ոտայնի: Ետոյ լողով կ'երթայ կը գտնէ էգ մը, զոր գգուելով և ողբելով կը բերէ: Էգը ձուկերն ածելէն ետքը, միւս կողմին կը ծակէ բոյնը և կը փախչի: Արուն ջրոյ հոսանք մը ուղղելով ձուկերուն վրայ՝ կը մաքրէ զանոնք և կը զովացունէ, և կը բերէ ուրիշ էգ մը ձու ածել տալու: Երբ կը տեսնէ թէ ձուկերը բաւական են, իւր ամիս մի կը կենայ բոյնին մօտ, հսկելով և հոսանք բերելով ձուկերուն վրայ, մինչեւ կը կենդանանան ձագերը: Ետոյ կը պահէ զանոնք բոյնին մէջ և կը սնուցանէ խնամով, երբ հայրը կը հեռանայ բոյնէն, ուրիշ ձուկեր կու գան ուտել ձագերը: ասկէ կը ծագի մեծ կոխ:

ՀԱՅՐԱԿԱՆ ԽՆԱՄԻՄ ՄԻՋԱՏԻՑ

Անանոց բնական ազդմանց սքանչելի օրինակներէն մին է խնամքը զոր մայր միջատը կը տանի յերջանութիւն իւր զաւակաց զորս տեսնելու բախտը պիտի չունենայ երբէք: Ինչպէս հայր մը որ կը լլէ իւր օրհասին վճիռը, մինչդեռ աղաքը փոքր են, կը ջանայ իւր մահուան անկողինին մէջ ընել ինչ որ ձեռնհաս է անոց ապագայ երջանկութեան համար, նոյնպէս միջատը կը կանխեն ընել իրենց ձագերուն համար որ պիտի ծնանին որը, վասն զի պիտի չեկնէ ի ձուոյ, բայց միայն իրենց ծնողաց մահուանէն ետքը:

Չու ածելու համար թիթեղեղիլ չլինաւոր այն տունը զոր ինք սովոր է ուտել, այլ բուն այն տունը որ միայն յարմար է կերակուր ըլլալ իւր թրթուրներուն: Նոյնպէս ցեցին ծնող փոքրիկ թիթեղ որոյ կերակուր չէ մուշտակ կամ ասուի, կը մանէ արկիւր և սահարաններ ուր կը պահուին ասուէ և մուշտակէ ագանկելը՝ ածելու համար անոնց մէջ իւր ձուն սրմէ պիտի ելլեն ձկնները որ հարուած են տանց:

Իքնեւմոն կամ հետահան անուն ձանձը կ'ածէ իւր ձուկերն ուրիշ միջատներու մարմնոյն մէջ: Այս ձանձին էգը կը փնտռէ թրթուր մը, որոյ մարմնոյն մէջ գտնէ բնական ազդմամբ թէ ուրիշ ձանձ ձու ածած չէ, և հոն կ'ածէ ձու, մի կամ աւելի, ըստ մեծութեան մարմնոյ թրթուրոյն: Իքնեւմոն ձանձին ձուն կենդանանալէն ետքը կ'ապրի իւր խորթ ծնողին մարմնոյն վրայ առանց վնասելու անոր կենսական մասին, այնպէս որ դժբախտ թրթուրն եւս կ'ապրի մինչեւ ձանձին ի չափ հասնիլ և թեւաւորիլ, և ոչ աւելի:

Յիշեալ ձանձին ուրիշ տեսակները կ'ածեն իրենց ձուկերը շատ մօտ ուրիշ միջատներու ձուկերուն որ կ'ըլլան կենդանացեալ ձանձերուն կերակուր:

Կայ տեսակ մը բնդեռ որ կ'ապրի տեսակ մը Ամերիկայի ընկուզենայ մատաղ

ճիւղերուն կեղեւով: Երբ ձու ածելու ժամանակը կու գայ, էգը կ'ածէ իւր ձուն կեղեւին խորջներուն մէջ, և ապա խնամով կը փորէ ճիւղին բոլորովը ձուկերուն տեղէն ճիւղ վար: Այսպէս ճիւղը կը թուռի և կը փափ, և կ'ըլլայ յարմար պաշար կերակուր իւր ձագերուն, որ, մինչ թրթուր են, կ'ուտեն չոր փայտ:

Ձիստատը կամ շանաճանձը որոյ թըրթուրները կը բնակին ձիւ աղեաց մէջ, կը հոգան իրենց ձագերուն մուտն այն ապահով տեղը մեծ ճարտարութեամբ: Մայր ձիստատը կ'ածէ իւր ձուկը ձիւուն մարմնոյն այն տեղերը զոր ձին սովոր է լիզել: շնորբեր այնպիսի տեղեր ուր չկրնար հասնիլ ձիւուն լեզուն: Այսպէս ձին ինքնին կը տանի ձանձին ձուկերն իւր ստամոքսը:

Յաջորդ օրինակը եւս աւելի զարմանալի է: Տեսակ մը ցորենոյ ուտիճ կը ծնանի տարին երկիցս. առաջինը կ'ելլէ մայիսին, կ'ածէ և կ'ածէ իւր ձուկերն ցորենոյ հասկերուն վրայ ի մեծ փնտ հողագործին: Երկրորդը կը կենդանանայ աշնան, չերթար դաշտ, այլ կը մնայ հոն և կ'ածէ իւր ձուկը ցորենի չեղջերուն մէջ որ համարուած են շանաճաններու մէջ:

Խաւանդուն կը բանայ մեծ խնամով ծակ արեգդէմ աւազակոյտի մէջ, և այն ծակին խորը կ'ածէ ձուկերը: Ետոյ կ'երթայ որսալ երկուստան թրթուր միւս միւսնայն տեսակէ, և կը նետէ զանոնք ողջ ողջ փոսին մէջ կերակուր իւր ձագերուն: Կ'ըսուի թէ մէկը կը նետէ այն սրդերը որ դեռ հասած չեն ի չափ, վասն զի կ'ենթադրուի թէ այսպիսի կարօտ են կերակուր որպէս զի մնան կենդանի, մինչ անոնք որ հասուն են՝ կ'ապրին երկար առանց անդեան:

Ասոնք սակաւք միայն են օրինակներէն զորս գիտունք գգուողոր և համբերող հետազոտութեամբ հանած են ի լոյս, ցուցնելու համար թէ ինչպէս Աստուած տուած է միջատներու ցեղին. այս զարմանալի բնական ազդումները որովք այս անանիւններն կը հոգան իրենց ապագայ ձագերուն պէտքը զոր չեն կարող կենդանոյն հոգալ իրենց կանուխ և տարածում մահուան պատճառաւ:

ԶԱՄԱՐԱՓՈԹԵԼ ԻՄՈՎ

Գաղիական յանգուզին առաջարկութիւն է Սահարայի անապատը սղողելով ընել ծով: Հոս կը լիւնջուանեք էլիպէ Բէթլիւ անուն գիտնոյն կարծիք թէ աշխարհիս պատմութեան մէջ Սահարա ժամանակաւ էր ծով գրեթէ նման Միջերկրականին, և թէ այն ծովը մեծ աղբեցուքիւն ունէր Գաղիոյ կլիմային վերայ, վասն զի անոր վրայէն փչող հովեւրն աւելի ցուրտ կամ զով էին յայնժամ, մինչ հիմա են ջերմ, նա մանաւանդ երբեմն հեղձուցիչ: Անապատին երեւոյթը նոպատաւոր է էլիպէ Բէթլիւ կարծեաց, թէ ժամանակաւ այն անապատն էր յատակ հազարն ծովի մը որոյ մնացորդներն են թերեւս Ափրիկէի ներքին ծովակները որ մօտ ժամանակները գտնուեցան: Ափրիկէի այժմուս ընդարձակութեան և ձեւին եւս նայելով կրնայ ըսուիլ թէ երկրիս այն մասին ցամաքը չէր ոյնջափ մեծ ժամանակաւ որչափ է հիմա: Ընդհանրեք թէ էլիպէ Բէթլիւ ենթադրութիւնն է ըստ կաթիլեան ուղիւ, կարեւոր խնդիր մը կը ծագի սակայն, թէ ինչ արդիւնք յառաջ պիտի գայ երկրորդ փոփոխական ծով մը ստեղծելէ ի վաղուց անհետացելոյն տեղը: Գաղիոյ, թերեւս նաեւ Անգղիոյ կլիման պիտի ցրտանայ դարձեալ: Երկրաբանութիւնը կարծել տուած է թէ աշխարհիս պատմութեան

այն ժամանակը որ կը կոչուի սառնային կամ սառնամանեաց ժամանակ, Մեծն Բրիտանիա էր ձիւնաթաղ սառնապատ ինչպէս է գարդիս կրկնուած:

Մեծ աղբեցութիւնն մը կար անտարա- կոյս որ զԳաղիա և զՄեծն Բրիտանիա ծածկած էր սառնեցիւ որ հիմա հարիւ- րաւոր մըն դէպի հիւսիս մնացած է: Ի՞նչ էր այն աղբեցութիւնը: Էր այն ամբողջական ծովը զոր Գաղիացի ձեռ- նարկութեամբ կ'ուզէին ստեղծել նորէն: Եթէ այն էր, կ'ըսենք թէ ի՞նչ որ չափի Գա- րիա Ամբիկի մէջ զՍահարա ընկելով միւսանգամ ծով, այն չափը շատ նուազ պիտի ըլլայ համեմատութեամբ կորստ- եան զոր պիտի ընէ նոյն իսկ Գաղիա:

ԼՈՒԱՅԱՐԱՆՔ ԵՒ ՎԱՐԱԿՈՒՄՆ ԱՒՏԵ

Լանսէդ անուն անգղիերէն բժշկական րաքանի մէջ կը կարգուի այսպէս:

Ազգային առողջական ընկերութիւնն անուն ընկերութեան անդամներէն մին մնացող մեծ ծառայութիւն հասարակաց առողջութեան և իւր համադրներուն նամակով մը որ կը ցուցնէ թէ որչափ կարեւոր է կատարելապէս մաքրել նե- լութեանէ հնոտախոր վարակելոց աղ- տեղի ձորները որ կը տարուին լուա- ցարան իւրացումին: Լրագիրներէն ու- մանք, կ'ըսէ, կը գտնուին թէ այս վերջին հնոտախոր ժամանակ մաքրու- թեան այս կէտին ամենեւին միտ չըլ- րուեցաւ ի Բարիք, և կը բերէ Թոմա- րի փրոնտէրի անուն իտալացի բժշ- կին Վրայոյթիւնը, թէ 1866ին այս բա- նին մասնաւոր ինամ տարուելուն հա- մար ի Բալէրմ, հնոտախորն ձորակման առաջն անուեցաւ ըստ բաւականին: Կ'ըսուի թէ ի Բարիք աղտեղի ձորներ բուն իսկ հիւանդութեան վառարանէն կը զրկուին լուացարան: Իսպիւնք կը լաւան քանոնք տաք ջրով միայն, և ա- ռանց ուրիշ միջոց ի կիր տանլոյ, չոր- ցունելով կը զրկեն ետ նոյն կառօք: Մեծ սխալում է նաեւ այս: Փոխադրու- ման հիւանդութիւններէ արտացոլոց ձորները նեխութենէ բուրովին չը- մաքրելու սխալը Բարիքի վրայն յատուկ չէ: Նաեւ Լոնտոն, այսպիսի ձորներ նեխութենէ մաքրելու սահմանաւ մար- դիկ անգամ այնպիսի հիւանդաց ձորները լոկ լուացումով միայն կը զրկեն իրենց տեղերը երբեմն միւսնոյն անդուարաւ (բեռան կառօք): Իրաւունք ունինք հար- ցունելու թէ հարեւանցի լուացումով մի- այն այսպէս զրկուած ձորք մաքրուած են կատարելապէս արտային նեխութե- նէ: Որովհետեւ կապիւր կայ թէ հըն- տախոր մտնէ թերեւս նախ մեր երկրը, պարտ համարելոց յուզել այս խնդիրը: Զործերուն լուացումէն ետքը պէտք է մեծ փոյթ տանիլ անոնց կատարեալ չորեւորուն, վասն զի նաեւ կատարեալ չորութիւնն, ինչպէս կ'ըսէ Գոյ, երեւե- լի միջոց է արտին սերման ի սպառ ըն- ջուելուն: Բարձր աստիճանի չոր ջերմու- թիւն լաւագոյն միջոց է առ այս: սոս- տիկ ջերմութեան հետ կարեւոր է նաեւ ծխոյ բռնել, միջոց մը որ յարմարագոյն է անհետ ընկելու վարակիչ նիւթեր: Այս զգուշութիւններն ըլլալու են ձորներուն վրայ լուացումէն թէ՛ յառաջ և թէ՛ ետ- քը, քանզի խնայող արժանի է նաեւ թափիլ կանանց կենաց պահպանութիւ- նը: Աւելորդ է ըսել թէ հոգ տարուե- լու է նաեւ որ ձորները բերելու և տա- նելու միւսնոյն կառք չգործածուի:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԲԱՂԵՔԵՆ

Անցեալ տարւոյ միաբանական տղթից եօթներկին ամէն մէկ օրը՝ քաղքիս Աւե-

տարանական ժողովուրդը կը խռէր յա- ղթատեղին: Եղբայրութենէն կարգ մը անձինք միախառնվ կ'աղօթէին, ուրիշնե- լը՝ իրենց անցուցած կենաց անտարբեր օրերուն համար աղօթք կը խնդրէին, այլք իրենց զաւակաց անտարաւոր կե- նալը տեսնելով՝ լալագին կ'աղօթէին: Թէ և կային անձինք որ ժողովներուն ժամանակը լուրջիւ կը պահէին, բայց և այնպէս՝ նոցա երեւոյթը կը ցուցնէր թէ նոցա եւս կը զգացուէին: Քաղքիս երկեսն վարժարանաց ուսանողը և ծաղ- կոցաց մանկունք եւս՝ առ ժողովներէն մեծ օգուտ քաղեցին: Երկուստարգաց ընկերութիւնը այժմ շատ փոյթ ունի ոչ թէ միայն իր անդամաց համար այլ և կը ջանայ զուրիշներն այս պատուական շնոր- հաց մասնակից ընել: Նաեւ այս շնորհաց արդիւնքը եղաւ աղօթից ժողովներուն շարունակութիւնն մը՝ որ առ ժամանակ մի գաղափար էր: հիմա թէ եղբայրութիւ- նը, թէ երկուստարգաց ընկերութիւնը և թէ քաղքիս երկեսն վարժարանը և ծաղկոցք իրենց համար յատուկ ժողով- ները ունին թէ ցորեկ և թէ գիշեր:

Աղօթից եօթներկին եւս աւելի արդիւ- նաւոր եղաւ գիւղորէից ոմանց մէջ, քանզի կային գիւղեր՝ թէ և բաւական տարի գործ սկսեց էր՝ բայց և այնպէս կանայք երբեք ժողովքի չէին յաճախեր: Բայց այս եօթներկին ժողովներէն սկսեալ՝ կան տեղեր ուր կանանց սեռէն ժողովքի եկողաց թիւը մինչեւ 40 կը հասնի, օրա- կան ժողովներ կը շարունակուի: Կային տեղեր եւս որ բանասերուն եղբայր մը մէջ և առեւտրութիւն սերմանա՞ծ լինե- լով յաջողած էր գանձեալ արգելի աղօթ- քի երթալէն: Բայց հիմա ոչ թէ միայն ժողովներուն կու գան, այլ և կը ջանան բոլորովին հին մարդը մերկանալ: Թէ և այսպէս արթնութիւն կը տեսնուի, բայց և այնպէս գիտենք որ ասոնք Աստուած- պաշտութեան սկիզբն են միայն, և ուս- տի այս համառօտ տեղեկութիւնը կար- դացողներէն կը խնդրուի որ աղօթ են այս արթնացած հոգիներուն համար որ չլինի թէ առ օրհնեալ շարժումը անպը- տուղ մնայ:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Մ. ԲԱՂԵՔԱՆՈՐԵԱՆ Ի Բաղէշ, Փետր. 9, 1885

ՄԱՐԱՂԱՅԵՆ

Դաւրիթու հարաւակողմը 18 ժամ հե- ռաւորութեամբ կը գտնուի Մարաղայ քաղքը չղթայրակալ լեռանց տակ մի բլրի զառի վայրին վրայ: Հիւսիսային և արեւելեան կողմը կան Թեհրանի, և Դաւրիթու լեռանց գոտիք, իսկ արեւ- մտեան կողմը կ'երեւի ընդարձակ կապոյտ դաշտ մի, որ է Ուրմիա լիճ:

Այս քաղքիս չէնքեր. քարուանասարայ- ներն (խա) ի գաւառէնքը արեգական կիլիչ ճառագայթներէն կարծրացած ա- ղիւններով կառուցուած են և քիչ ան- գամ երկուստ արկուս կը գործածուի: Շուկաները բոլորն ալ փայտէ գոլթիւս- նըման կամարներով շինուած են և խիտ խորշիկ կ'երեւին: Երկու քարվանսարայ- ներ կան միջոցներն չափի տուփերով զար- դարուած որոնց կը տրեւն չայ վաճա- րականք: Իսկ չէնքերը կամարներով դարձուած երկայնի և աղակիներով չը- քելացեալ են, և ներքնայտիներն ալ ընդհանրապէս վաճառականաց չափի ըշ- տեմարաններ են:

Գաղով քնակցաց իւր 50,000 են, մե- ծամասնութիւնը արեւոյդ: Գրեթէ եօ- թանասուն Հայ ընտանիք հազու կան, և մնացեալը Պարսիկ են: Հայեր ընդհան- րապէս արհեստով կը զբաղին և կ'ընեն հիւանդութիւն, երկրթագործութիւն, և մանաւանդ գինեւաճառութիւն որ յոյժ

պատուաւոր և յարգելի զբաղում կը հա- մարուի:

Քաղքիս շրջապատեալ է մի խարխուլ պարսպով միայն: Իսկ քաղքակառու- թեան մասին շատ ստորին է Պարսկաս- տանի այլ քաղքերէն: Գրեթէ բարբա- րոտական դրութեամբ խլիովութիւն կ'ը- նեն դժբախտ Հայոց:

Քաղքիս շատ լաւ մեծ և ընդարձակ պարսկացիներ և այգիներ ունի որոց խաղ- զի չափէն արեւագարծի շատ երկիրներ կը սանին: Հայք ունին պարզ եկեղեցի չորս հարիւր տարուան անշուք ողորմելի անճաշակ գրիւք: Յաւալի է որ քահանա- նին բարձրարժեքեամբ կը վարուի հայ- հոյեւով և արեւեւով, և ժողովրդեան մէջ երկպառակութիւն ձգելով: Ժողո- վուրդէն ոչ մէկը չհնազանդիր անոր:

Ժողովուրդը մեծ յոյսով լցւա կը սպա- սեն իւրեանց գիւղական ճաշակաւ փոք- րիկ դպրոցէն:

Բաղքակառու տեղս ունին նոր ուսում- նարան որուն մէջ կը դաստիարակուին Հայոց զաւակները: Արդ լցւա մը ծագած է տեղուս ժողովրդեան մէջ, որ տակաւ կը փարատէ մթութիւնը: Աստ կայ Աւե- տարանական քարոյզ մը ազգաւ Ասորի, Պատ. Մովսէս անուն որ հեզութեամբ և խոնարհութեամբ Աստուծոյ ճշմարտու- թիւնը կը տարածէ անդադար: Այս ըն- թացքով մեծ յոյս ունինք որ քիչ առե- նէն ճշմարտութիւնը յաղթանակէ քաղա- քիս մէջ:

ՄԱՐԳԱՐ Յ. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ ԲԱՂԵՔԻ Ի Մարաղայ

ՀԱՐԱՍԱՆՈՐԹԻՒՆԷ Ի ՔՂԻ

Որովհետեւ քաղքիս հեռի է մեծ քա- ղքերէն և ոչ հեռագիր ունի և ոչ թղթ- թատար, այս կողմերու դարձուածք ան- ծանօթ կը մնան ոչ միայն Տաճկաստանի այլ տեղեաց ժողովուրդը, այլ և տեղու- թեան բարձրագոյն արժանիւթից: Տեղուս իրեն ինչպէս անծանօթ, նոյնպէս աղէկ վիճակի մէջ չեն: Այս օրերս գաւառիս ժողովուրդը շատ հարստահարութիւն կը կրէ և ուստի յուզման մէջ է: Չունենա- լով շահու լաւ միջոցներ և լինելով աղ- քաւ, ժողովուրդը սոյն հարստահարու- թեանց տակ անտանելի կը գտնէ իր վի- ճակին: Վասն որոյ գաւառիս Հայ և Քուրդ գեղացուց ներկայացուցիչք երկու շարքով առաջ գումարեցան ի թէ՛ իրան գիւղ խորհրդակցելու: Երեք օր ժողով- ներ ընելով բոլորեալքի մը մաստցին գաւառիս գալմագամին, և որոշեցին եթէ պէտք լինի դիմել կարոյ վայրին և աւ Բ. գոուն: Այս շարքով գաւառին ամէն կողմերէն Քուրդք և Հայք դարձեալ սկսան դալ, և երեք օր է Աւեք գիւղին մէջ ժողովներ կ'ընեն:

Բաղքակառու նիւթն համառօտիւ հե- տեւեալն է, որմէ կը տեսնուի հարստա- հարութեանց ինչ լինելն:

1. Թէ իւր անվճար տուրք յանդիւրի գաւառիս կը պահանջուի աւելի քան 50,000 լիւրայ մեծ դուռար մը, որոյ հազիւ մէկ հինգերորդը անվճար մնացած է կ'ըսուի: Թէ կեղծ մուրհակներով և բանական պէս պէս միջոցներով ստան իւրեւրուած է, թէ և գանձուեւ հասած չէ:

2. Պատերազմի ժամանակ շատեր զօ- րաց պաշար տուած են, որոյ ստակը ա- սոր անոր կոկորդն անցնելով գեղացւոյն բան վճարուած չէ: Ոմանց ձեռքը մնա- ցած մուրհակը եւս անվճար տրոց փո- խարէն չընդունուի և պաշարի գինը գայիմէ կը հաշուուի իսկ տուրքը ոսկի:

3. Տոտանորդի տրոց պաշտօնեայք ըստ հաճոյս կարգադրելով ամէն բան՝ շատ ցորեն վատնած են, բայց գեղացի- նէն կը պահանջուի լման:

4. Արտերուն երկպառակ և քառապա- տիկ գին դրուելով ըստ այնմ տուրք առնուած է մինչեւ ցարդ և այժմ Բի- քալի ծախքն եւս նոյն հաշուով պահանջ- ուելն անտանելի է:

5. Ոմանց արտոց քաղքը կորսուած ըլ- լալով կը ստիպուին կրկին ծախք ընել 100ին 10ը:

6. Մեծ քաղքի շարաշար կը նեղեն ժողո- վուրդը խոտին քաղք 8—12 փարոյ և տեղ տեղ 100 քաղք 200 հաշուելով, մինչ քաղք մը խոտ կ'արծէ 5—4 փարոյ: Այս- պէս գեղացին իւր աշխատանաց արդիւն- քը կը ստիպուի գնել:

7. Շատ հարստահարութիւն կայ եւս ոչխարաց տրոց մասին: Կրկին և կրկին համարողք, Խաթիք Դեհաբը, կը խրկուին, որք չուղեւով քսակին պարագադանով, մեծ թիւեր փոխուցուած կը դրեն, քան- զի փոխուցուած էն կրկնապատիկ տուրք առնուելով կէսն իրենց կը տրուի:

8. Գիւղացւոյն վճարած բայց տէրու- թեան դանձուեւ չհասած 95ին և 94ի տա- սանորդը կրկին կը պահանջուի, սոյն ալ ցորենոյ և ամէն արմատաց տեղ գայիմէլի ատենի ահագին դիմել ոսկի պահանջե- լով:

Մինչ ամէն կողմ ստակի նուազութիւն կը տրեւ, և ժողովուրդը իր օրինաւոր տրոց ստակն անգամ դժուարաւ կարէ ձեռք ձգել, գիւղին է տեսնել թէ որ- չափ ծանր ըլլալու է նոցա ներկայ վի- ճակն, որոյ վասն կ'առաջարկեն. «Ձեռք կրնար, չենք կրնար»:

Հարստահարեալք կը զգան թէ անկա- րող են իրենց դատը պաշտպանել ընդ- դէմ հզորին, բայց ստիպեալ իրենց ան- տանելի վիճակէն միացած են բոլորեւր: Իցիւ շուտ գտնիկ պաշտպանութիւն և շատապէս հեռուն գիւղիւ ծախք առաւել ծանրացնել իրենց նեղութիւնը: Նոր լուր առի, որոշուած է 10—12 անձ զրկել կարին: Կ. Կ.

Քղի, Փետր. 25, 1885

ՉԱՏԻԿ

Մամլոյ կ'երթանք այս շարքի երկու օր առաջ քան զսովորականն առաջիկայ գտակին համար, և չէինք կրնար մեր է- ջը փակել աւելի յարմար կերպով քան համառօտ յիշատակութիւն մը ընելով սոյն տօնին վրայ:

Անգղիոյ պարծանքն է որ անոր զօ- րաց թմբակն ծայրը կը հնչէ երկրիս ա- մէն կողմը: Արգարեա երբ կը նայինք աշխարհացոցին վրայ, գարմանալի կը թուի թէ ինչպէս երկու փոքր կղզիք, որպիսի են Բրիտանական կղզիները, եր- կուքը միանգամայն ոչ աւելի մեծ քան Մատակոսգորի կէսը, և որ կը պարու- նակեն երկրիս ցամաքին հազիւ 1/100 ե- րորդ մասը, կրցած են ունենալ այսչափ մեծ ազդեցութիւն: Բայց այս շարքով կը յիշեցունէ մեզ քան զայս յանհուն աւելի մեծ բան մը: Եւրոպայի և Ամերիկայի գրեթէ ամէն գիւղին մէջ, Ասիոյ և Աֆ- րիկէի մէջ հազարաւոր տեղեր այս շարքով պիտի ըլլայ ընդարձակութեան և տօնի շա- րքով ի յիշատակ ուրիշ թագաւորութեան մը հաստատութեան: Յիսուս մտաւ գե- րեզման իրեւ անարգուած և մերժուած բարեկարգիչ, բայց թողուց այն իրեւ յաղթող մահալուս, իրեւ գլուխ իւր ե- կեղեցւոյն և իրեւ թագաւոր ամէն բանի վրայ: Այս շարքով կը կատարենք անոր յաղթութեան յիշատակը, ոչ թըմ- րուկներ հարկանելով և զինուորական հանդէսներ կատարելով, քանզի անոր թագաւորութիւնը չէ այս աշխարհէս, այլ եկեղեցւոյ գանգակներ հիշեցունելով ուրախութեամբ, և եկեղեցական զաւարթ- պաշտօններ կատարելով: Ո՞ տայր թէ Աստուած երջանիկ գաւառի ընդ մեզ գոյս: Թող ամէնքս համալուանք մեր աղօթքն յերկինս, որպէս զի Բրիտոնու ա- լելի ճշմարտութեամբ թագաւորէ 400, 000,000 սիրտերու մէջ որ Բրիտոնեայ կը կոչուին, ճշմարիտ միութիւն մը միա- ցունէ այն ամէնը որ ստուգիւ կը միա- ցունէ, և ամէնքս կարող ըլլան տեսնել ամօթալի անպատեհութիւնը շուայառու- թեամբ և արբեցութեամբ տօնելու այն անձին յարութիւնը որ եկաւ սուրբ ընել զմարդիկ:

ՀԱՆԴԻՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Մարտ 26 ըստ Յուն, եւ ապրիլ 7 ըստ Լատ. 1885.

ՆԱԽԱՐԱՐԱՅ ՓՈԹՈՒՆԹԻՒՆ Ի ԳԱՂԱ

Այս վերջին եօթնեկին կարեւորագոյն լուրն է Գաղիոյ նախարարութեան անկու- մըն որոյ գլուխն էր Ժիւլ Ֆէրրի: Ֆէրրի եղաւ նախարարապետ 1885 յետոյ: 25ին, եւ դեռ քիչ չարաթ յառաջ անոր նախա- րարութեան մնալը կը թուէր աներկոյ: Յորչափ Գաղիոյ գէնքնյաղթող էր ի Թոն- քին, եւ Պրիէր տը Լիւ զօրապետին հե- ռագրիները կու տային անդադար յաղ- թութեան լուրեր: Ֆէրրիի դաշլիճը կը վայելէր Գաղիոյ մէջ մեծ վստահութիւն: Այս մը առաջ կրնար հաւանականապէս կարծուել թէ, քան ուրիշ որ եւ իցէ քա- ղաքագէտ Գաղիոյ, Ժիւլ Ֆէրրի պիտի յաջողէր գալ տարի յաջորդէ կրէվի իր- բեւ նախագահ հանրապետութեան:

Բայց ձախող լուրեր սկսան դալ Թոն- քին: Նէկրիէ զօրապետը որ հալածած էր զՋինաքիս մինչեւ իրենց տէրութեան սահ- մանը՝ ստիպուեցաւ ելլել Լանկ Սոնէ յետ սաստիկ կռիւներու որոյ միայն մէջ ինք եւս առաւ վերջ: Թիւլէն Գոնանկ, որոյ Գաղիացի պաշտօնողներուն Պրիէր տը Լիւ յաջողած էր օգնել թշնամոյն պաշարող բանակը վանելով, հիմա Ջինաք զօրապե- տին Լու Վինէ Գոնօքի ձեռքն է: Գա- ղիացիք բռնած են հզօր դիրք ի Տոնկ Սոն որ է ի մէջ Լանկ Սոնի եւ գետաբե- րանին, չիք տարակոյս սակայն թէ յաջո- ղութեամբ գոռոզացեալ Ջինաքիք պիտի յարձակին անոնց վրայ, եւ զարմանալի պիտի չլինէ եթէ կռիւ ըլլայ նոյն իսկ Հանդիի պարիսպներուն տակ, ուր է Գաղիացեաց զլխաւոր բանակը: Պրիէր տը Լիւ զօրապետը խնդրած է օգնու- թիւն, եւ գունդ մը զօրք զրկուած է իսկ եւ իսկ, եւ 200 միլիոն ֆրանք խնդրուած է Գաղիոյ ազգային ժողովէն:

Այս խնդրուածն եղաւ շարաթ օրը, մարտ 28, եւ առիթ տուաւ միբկալից տե- սարանի մը ազգային ժողովը մէջ: Ֆէր- րիի ատենաբանութեան վերջը եղան բարձրաձայն բողոքումներ: «Ինչ», գո- չեց Ֆէրրի, «պատահութիւն չունիք մեր զօրապետներուն վրայ»: «Զօրապետաց վրայ, այո, բայց ձեր վրայ ոչ», պա- տասխանեցին ոմանք միաձայն: Երեսփո- խան մը ելաւ բեմը եւ ըսաւ, «Փառք մեր զօրապետներուն եւ մեր զինուորներուն որ աներկիւղ կը պատերազմին յարեւել: Եթէ յաւելու բան մը կայ, այն է որ այնպիսի զօրապետներ եւ այնպիսի զին- ուորներ զոհ եղան արշաւանի մը որ լի է յիմարութեամբ եւ անիրաւութեամբ»: Քուէարկութեան ժամանակ որ ստոր յա- ջորդեց՝ նախարարութիւնը մերժեցեցաւ 161 քուէից ատենաբանութեամբ, եւ Ֆէրրի իսկ եւ իսկ զրկեց իւր հրամարումն առ նախագահ, որ առաջարկեց Ֆրէյսինէի կազմել նոր նախարարութիւն, բայց ըստ մեր վերջին ծանուցման, Ֆրէյսինէ դեռ իւր վերջին պատասխանը տուած չէ:

Ազգային ժողովին այս գործը, այն է նախարարութիւնը մերժել այսպիսի դժ- ուարագոյն ժամանակ, կու տայ կասկա- ծել անոր խնամուածութիւնը: Բնականապէս միտք կու գայ Լինքոլն նախագահին սա նշանաւոր խօսքը թէ՛ ժամանակ չէ գետէ անցնելու ատեն ձի փոխել: Բայց Ֆրէյ- սինէ, թէպէտ երկուստեք, արդէն եր- կիցս կատարած է նախարարապետի պաշ- տօն, եւ կը հաւատանք թէ քան զՖէրրի ապահովագոյն եւ իմաստնագոյն քաղաքա- գէտ է վարելու Գաղիական տէրութեան նաւը: Անոր առաջին պաշտօնը տեւեց 10 ամիս, եւ յաջորդ ունեցաւ զկամպէդ- դա, եւ այս վերջնայն իշխանէ ետքը 1882ին, դարձեալ 6 ամիս անցաւ տէրու- թեան գործերուն գլուխը:

Ջինաք վերջին յաջողութիւնն անտա- րակոյս պիտի քաջալերէ Ջինոս մէջ պա- տերազմի կուսակիցներն որոց զլխաւորն է Սէնկ մարքիզը, եւ դժուարին պիտի ըլլայ որ եւ իցէ օտար տէրութեան միջնոր- քին, քանզի Ջինաքիք հաւանականապէս պիտի քաջալերուին պնդել խաղաղու- թեան պայմանները զորո Գաղիա պիտի նկատէ անընդունելի: Ուստի կը վախ- նանք թէ պատերազմն առնու աւելի մեծ ընդարձակութիւն, եւ Գաղիական աւելի անհղ բանակ մը զրկուի խաղալ յառաջ Ջինոս տէրութեան խորը մինչեւ Բէքին: Այսպիսի է դիրքը յոր Ֆէրրիի փառա-

սէր քաղաքականութիւնը բերաւ Գաղիոյ հանրապետութիւնը որոյ ճշմարիտ խնա- տութիւնն է խնայել իւր ոյժը եւ ջանալ ստանալ իւր առաջին տեղն եւրոպական քաղաքականութեան մէջ: Նոյնպէս Մա- տակասգարի դէմ պատերազմը յոր ձեռ- նարկեց Ֆէրրի է թերեւս աւելի անիրաւ քան զպատերազմն Ջինոս դէմ: Փափա- քելի է թէ Ֆրէյսինէ կարող ըլլայ ետ քաշուիլ երկուքն եւս այնպիսի ճամբով որ համաձայն ըլլայ արդարութեան, մի- անգամայն բերէ պատիւ Գաղիական աղ- գին:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հայոց Կոստանդնուպոլսոյ նորընտիր Յարութիւն Պատրիարքի ընտրութիւնը վաւերացած է օգոստոսի տը Սուլթանին հրամանաւ:

— Բեզգիոյ տէրութեան Կոստանդնու- պոլսոյ նոր դեսպանն անցեալ շաբթուան մէջ հասաւ Կոստանդնուպոլիս:

— Սիւրիոյ նահանգին կուսակալը կա- բեւոր գործերու կարգադրութեան հա- մար եկած է Գաւապիտէ ի Պէյրութ:

— Մասնաւոր յանձնաժողով մը տե- րութեան գանձուն մէջ իրեն աւանդ պահուած ընդհանուր պարտուց մուր- հակները քննելով, գտած է որ իւր 65, 000 լիրայի մուրհակներ անհետ եղած են գանձէն:

— Անցեալ շաբթու Եանի անուն գող մը 10 լիրա արժող գորգ մը գողցած է Այասօֆիայէ:

— Հաճութեամբ կը կարգանք լրագրաց մէջ թէ օգոստոսի տը Սուլթանը Ջէյ- թունի հրկիզելոց համար շնորհած է 1, 200 լիրա, եւ թէ կարօտելոց մարդ վը- լուի 90 քաշ ալիւր, եւ 15 դահեկան բաշ- խուած է:

— Գեր. Յերոթէոս, Յոյն եկեղեցոյ ե- րեւելի եկեղեցականներէն մին, որ Ան- տիոքայ պատրիարք էր 55 տարիէ հետէ, մեռած է Անտիոք ի հասակի 90 ամաց:

— Կարինէն նամակ մը առ Իսթեք Էթ- քէ՝ կ'ըսէ թէ այն քաղաքին աշխարհա- համարի աւարտած է, եւ թէ բոլոր բնակ- չաց թիւն է 58,000 միայն, մեծաւ մա- սամբ Մահմետական:

— Կ'ըսուի թէ Հասան Ֆէհմի փաշայի դեսպանութիւնն ի Լոնտոն վերջացած է, ուստի եւ հրաման ընդունած է դառնալ Կոստանդնուպոլիս:

— Սոֆիայի կառավարութիւնը կը խնդրէ բարձրագոյն դռնէն անուանել 2 երեսփոխան, խորհրդակցելու համար յիշեալ կառավարութեան կողմանէ ան- ուանուելու երկու անձանց հետ Թուրքիոյ եւ Պուլիարիոյ երկաթուղեաց գիծերուն միացման վրայ:

— Կարողոս Օսկար իշխանը, կրտսերա- գոյնն Սուեյի երկու իշխանաց սր երկու- շաբթի օր հասան Կոստանդնուպոլիս, հիւանդացած է: Սուլթանը լրկած է իւր բժիշկը եւ ուրիշ բժիշկներ դարձան տա- նել իշխանին: Բժիշկներն իմացուցած են թէ հիւանդութիւնը ծանր չէ, եւ տուած են օրովով աւողջութեան յոյս, եւ Սուլ- թանն հաղորդած է այս լուրն հեռագ- րով իշխանին օգոստոսի տը ծնողացը:

— Թուրքիա եղաւ Եգիպտական երեւ- միտից կարգադրութեան վերաբերեալ դաժնագրութիւնն ստորագրող տէրու- թեանց վերջինը: Ըստ Սթանֆորտ լրագրոյ, այս եղաւ պատճառ որ Թուրքիա չունե- ցաւ երեսփոխան Եգիպտական պարտուց արկիւղ յանձնաժողովին մէջ: Երբ Թուր- քիոյ իրաւունքն յայտ մասին ձանցուե- ցաւ, եւ Թուրք անդամ մը կարգեցաւ յանձնաժողովին մէջ, հրահանգ տրուե- ցաւ Մուստուրու փաշայի ստորագրել դաժնագրութիւնը:

— Համբաւ կը պատի թէ կառավարու- թիւնը որչաժ է զրկել Դազի Ահմէտ Մուսթաֆա եւ իմասիլ Հազգի փաշաներն ի կարին ըննել ամրութիւնները որ այն քաղաքին բոլորովն են:

— Սուեյի թագուհին, կամ, ուրիշ լրոյ նայելով, թագուհորը եւ թագուհին մի- անգամայն, թէպէտ իրենանց որդւոյն հիւանդութեան վրայ վստահացուցիչ հե- ռագրիներ ընդունած են, ճամբայ ելած են գալ Կոստանդնուպոլիս, եւ կը յու- սացուի թէ հասնին հոս երկուշաբթի, ապրիլ 6:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մէքսիկոյի ծոցին մէջ Ամերիկայի փոքր նաւատորմին հրամանատարը կեդրոնա- կան Ամերիկայի խոռոչութիւնները կ'ըն- ծայէ Գաղիոյ բանարկութեան, որոյ նպատակն է խափանել Նեքարակուայի ջրանցին շինութեան խորհուրդը: Որով- հետեւ Բանարկայի ջրանցն սկսաւ ընդ- հովանաւորութեամբ Գաղիոյ, բնական էր Գաղիոյ նախանձով նայիլ իւր նպա- տակին ստիկ նպատակի մը:

— Անգլիոյ կառավարութիւնն ապըս- պրած է մեծ քանակութեամբ եղան միս թիթեղնեայ տուփերով Ամերիկայի Շի- քաղի քաղաքը: Անցեալ շաբթ ապըս- պրեց 4,000,000 Անգլիական լիր, այ- սինքն իւր 1,400,000 քաշ ընկերութեանէ մը, եւ 5,400,000 լիր ուրիշ ընկերու- թեան: Հրաւիրած է նաեւ Ամերիկացի շուքաւաճէները զրկել իրենց կաղապար- ները եւ գինէր գետերու մէջ գործա- ծուելու 50 շուքանաւաց շինութեան հա- մար:

— Հեռագիր մը Աղի ծովակ անուն քա- ղաքէն որ Մորմաններուն գլխաւոր քա- ղաքն է՝ կը ծանուցանէ թէ ձոն թէյ յԱՐ, Մորման եկեղեցոյն նախագահը, ինչպէս նաեւ երկու խորհրդականք նորա եւ 12 առաքելոց գլխաւորն անհետ եղած են: Պատճառը կը կարծուի թէ սա է. վերո- յիշեալ քաղաքին ճիւղներու մեծ ատենը պիտի կոչէր այն մարդիկն ի դատաստան, վասն զի Միացեալ Նահանգաց սահմանա- դրութեան դէմ գործած էին: Կը կար- ծուի թէ յանցանքը որով ամբաստան- ուած են ասոնք՝ է բազմակիցութիւն:

— Վախճանեալ Պրենայէ գնդապետին երեւելի գործերէն մին էր Անգլիայէ Գաղիա անցնելն օգաւարկով: Կը լսենք թէ երկու Գաղիացի օգաւարացը որ ճամ- բայ ելան Մարտ 16ին Բարիզէ Պրոքսէլ երթալու դիտաւորութեամբ, հովերու բռնութեամբ տարուած են Հիւսիսային ծովը եւ ի վերջոյ Անգլիա:

— Մինչեւ ցարդ Ամերիկայի նոր նա- խագահին ընթացքը մեծապէս գոհ ըրած է իւր երկրին ապնուագոյն աստիճանի մարդիկը, Ամերիկայի ներքին քաղաքա- կանութեան յոռի սկզբանց մին սա էր որ կառավարութեան կախեալ բոլոր պաշ- տօններ կը տրուէին, իրեն վարձ, կու- սակցութեան հաւատարմ կամ համաժող մարդոց, եւ երբ կառավարութիւնը կանց- նէր կուսակցութեան մը ձեռքէն ուրիշ կուսակցութեան ձեռքը, իւր 100,000 դալլը, թղթատարութեան պաշտօնեայք, եւ ուրիշ գործակալք որ կառավարութեան պաշտօններու մէջ կը գանձէին՝ կ'ար- ձակէին, եւ նոր մարդիկ կը կարգուէին փոխանակ նոցա: Այս հարկաւ կը կա- տարուէր ի վնաս կառավարութեան եր- կու պատճառաւ: Լաւագոյն մարդիկ չէին ուզեր ընդունել պաշտօններ զորս կրնային կորսնցունել չորս տարի ետքը, եւ անոնք որ կ'ընդունէին՝ շատ անգամ կը կորսնցունէին զայն, մինչ այն ինչ ասացած էին բաւական փորձառութիւն ըստ պատշաճի ծառայելու կառավարու- թեան: Ծառեր ջանացին տարիներով փոխել այս սկզբունքը, եւ տալ կառա- վարութեան վարուիլ գործի նպատաւոր սկզբամբ, այսինքն, պաշտօնները տալ յարմարագոյն եւ յաջողագոյն մարդոց, ա- ռանց խորելու կուսակցութիւն, եւ մա- նաւանդ պահել փորձառու մարդիկ: Բա- ւական փոփոխութիւն եղաւ, կը վախ- ցուէր սակայն թէ, երբ Մր. Քլիվլանտ գար ի պաշտօն, ընէր պաշտօններու մէջ ընդհանուր փոփոխութիւն, քանզի ուսի- կավարական կուսակցութիւնը, որուն կը վերաբերի ինք, դուրս մնացած էր 24 տարիէ հետէ, Բայց մինչեւ ցարդ Մր. Քլիվլանտ բռնեց իւր խոստումը բարեօ- ման նպատակաւ: Քիչ փոփոխութիւններ եղան, եւ անոր հրամանաւ կարգեալ նոր պաշտօնեայք գտած են ընդհանուր հա- ւանութիւն:

— Մարտ 31 թուականով Կալիֆորնիայէ անտուած հեռագրէ մը կ'իմանանք թէ յիշեալ թուականին նախընթաց օրը եղաւ Աֆրիկայի տարին Լիփրի եւ լորտ Տեֆ- րինի խոսակցութիւնը: Մեծաշուք ընդու- նելութիւնն ուր մաս ունեցաւ զօրաց եւ բնիկ իշխաններու մեծ բազմութիւն մը՝ խոր տալաւորութիւն ըրաւ Էմիլի վրայ: Կ'ըսուի նաեւ թէ կատարեալ համաձայ-

նութիւն կայ յամենայն ի մէջ Էմիլի եւ Լորտ Տեֆրինի:

— Ապրիլ 1 եւ 2 թուականով Բարիզէ անտուած հեռագիրք կ'ըսեն թէ կռիւ մը եւս եղած է Տոնկ Սոն, եւ թէ Գաղիա- ցիք պատշաճ կարգով դարձած են ետ դէպ ի Գէր եւ Չու, եւ բռնած են պաշտ- պանդական հզօր դիրք: Պրիէր տը Լիւ զօ- րապետը կեդրոնացուցած է իւր զօրքն ի Տէլքա, այսինքն դէպ ի բերան գետոյն, եւ պիտի մնայ պաշտպանողական դրիւ մինչեւ ընդունի նոր օժանդակ զօրք:

— Պոմպայէ անտուած հեռագիր մը կ'իմացունէ թէ, Անգլիոյ թագուհւոյն որդւոյն Գոննէթի դքսին Հնդկաստանէ մեկնելու պիտի յապաղի քիչ մը ժամանակ:

— Ըստ Սթանֆորտ լրագրոյ, Անգլիա կարող է պատերազմի ատեն արտաքին յարձակմանց համար գործածել 52 մեծ զրահուոր նաւեր եւ բաւական թուով աւելի փոքր մարտանաւեր, ամէնքն իւր 600, եւ կարող է ընել զայս առանց ի վտանգի դնելու իւր ծովայինները, որոց ի պաշտպանութիւն պիտի մնայ անոր 14 մեծ զրահուոր եւ բաւական թուով ու- րիշ նաւեր: Այս ահալին նաւատորմը սպառապնելու համար Անգլիա ունի 5,926 ծովային սպայ եւ իւր 100,000 թնդանօթածիք զօրք եւ նաւավար ամէն կարգէ, որոց ամէնքը վարժ են պատե- րազմական գործոց եւ են քաջ նշանաու- նող:

ՎԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մ. տը Ֆրէյսինէ գտաւ անյաղթելի դժուարութիւն պաշտօնէութիւն կազմե- լու Հասարակապետականաց մէջ անհա- մաձայնութիւնը կենալուն համար: Երբ նա հրաժեշտ տուաւ Մ. Գոնադանս յանձն առաւ գործը նախագահին լորնդ- բանօք:

— Ապրիլ 1ին իշխան Պիլմարքի ծննդ- եան 70երորդ տարեդարձն էր, եւ այն առիթ այցելեցին անոր՝ Կայսրը, կայ- սերազուն իշխանք եւ բազմաթիւ պատ- ուիրակներ: Իշխան Պիլմարք ընդունեց նաեւ շնորհաւորութեան հեռագրեր Գերմանիոյ այլ եւ այլ կողմերէն եւ օտար երկրներէ: Կայսրն եւս զրկեց ինքնա- գիր նամակ մը իշխան Պիլմարքի, արտա- յայտելով ի նմին իւր համակրութիւնն առ նա, նաեւ յղեց անոր հետ պատիկեր մը որ կը ներկայացունէր Գերմանական կայսրութեան յայտարարութիւնն ի վեր- սայլ:

— Զօր. Պրիէր տը Լիւ կը հեռագրէ թէ Գաղիական զօրաց զիրքն ի Թոնքին բարեօքած է: Ծովակալ Քուրպէ գրաւեց փէքատոր կղզիները ճակատամարտէ մը ետքը, յորում կ'ըսուի թէ Գաղիացեաց կորուստն է 15 եւ Ջինաքեոցը՝ 600:

Շանկչայէ վարնուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ թէպէտ Ջինաքիք ունեցան յա- ջողութիւններ ի Թոնքին, կը փախալին սակայն խաղաղութեան:

— Երբեմն Հայոց Պատրիարք, իրիմ- եան, կը սպասուի շուտով ի Կոստանդ- նուպոլիս:

— Երկրաշարժի ցնցիւնք կը շարունա- կեն Բալանադդա, ի Յունաստան: Յու- նական կառավարութիւնը զրկած է վը- բաններ եւ սխտոյք ժողովրդեան որ ի- րենց տուններէն դուրս կը բնակին առ երկիւղի:

ՍՏԱԿԻ ԳԻՆԵՐԸ

Մարտ 23/4. 1885

Գոն. (միացեալ) 48.35 | Բու. երկ. քաժիք 45.

Գր. Մ. Ք. Օսմ. իրան 100է.

Մեհիսիյէ 107. | Բուսիոյ բոլ 90.40

Գալիսի 3500. | Նաբոլէոն 87.24

Մեքսիկ 99. | Գերմիյ 51.45

Պեթիլի 103. | Անգլ. իրա 140.7

Արքիւր 102.30 | Մանք քրաքաւ 8.80

Ամերիկայի միսիոնարաց ընկերութեան կողմէն

Խմբագիր ձ. Ք. Կրից

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏԳՎՈՐԹԻՒՆ Գ. ՊԱՆՏԱՍԵԱՆ (ՈՐԱՄԵՆԱ)

Ձագմագընաւ, Յակոբեան խան, 15